

Kocsis László

AZ IGAZSÁGALKOTÁS METAFIZIKÁJA

TÉZISFÜZET

Programvezető:
Dr. Boros János

Témavezetők:
Kondor Zsuzsanna (MTA Filozófiai Kutatóintézet és PTE Filozófia Doktori Iskola)
Szécsi Gábor (MTA Filozófiai Kutatóintézet és PTE Filozófia Doktori Iskola)

Pécsi Tudományegyetem
Filozófia Doktori Iskola
2009

Az értekezés tartalomjegyzéke és szerkezete

Bevezetés	1
1. fejezet: Az igazságalkotás általános elmélete	3
1.1 Bevezetés: A propozíciók mint elsődleges igazsághordozók	3
1.2 Az igazságalkotó elv és az „általános” elmélet tézisei	4
1.2.1 Az első alaptézis: igazságalkotó szükségszerűsítés	5
1.2.2 A második alaptézis: igazságalkotó maximalizmus	8
1.3 Az igazságalkotás elmélete az igazság korrespondencia elmélete?	10
1.4 Összefoglalás	14
2. fejezet: Az igazságalkotás természete	16
2.1 Bevezetés	16
2.2 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés	17
2.2.1 Miért nem oksági reláció?	18
2.2.2 Miért nem logikai következményreláció?	21
2.2.3 Armstrong a kategóriákon-átívelő szükségszerűsítésről	26
2.2.4 Az igazságalkotás mint szükségszerűsítés és az igazságalkotó szükségszerűsítés	30
2.3 A létezésen szupervenialó igazság	32
2.4 Igazságalkotás mint esszenciális függés	38
2.5 Primitív igazságalkotás?	45
2.6 Összefoglalás	46
3. fejezet: Az igazságalkotás ontológiája	48
3.1 Bevezetés	48
3.2 Igazságalkotó elv és ontológiai elköteleződés	49
3.3 Az igazságalkotók változatai	53
3.3.1 Tények és körülmények	55
3.3.2 Dolgok	64
3.3.3 Móduszok vagy trópusok	70
3.4 Összefoglalás	77
4. fejezet: Negatív egzisztenciálisok, totalitás körülmények és az igazságalkotó elv	79
4.1 Bevezetés	79
4.2 A negatív igazságok problémája	80
4.3 Negatív igazságalkotók?	81
4.3.1 Russell negatív tényei	82
4.3.2 Lewis és a hamisságalkotók	84
4.3.3 Totalitás körülmények	86
4.4 Az igazságalkotó szükségszerűsítés és maximalizmus korlátozása	89
4.5 Összefoglalás	92
Irodalomjegyzék	94

I.

Az igazságalkotás általános elmélete

A dolgozat az *igazságalkotás* [truthmaking] metafizikai problémájával foglalkozik. Alapvetően két fő kérdés foglalkoztatja azokat a filozófusokat, akik igazságalkotás metafizikájában elmélet kidolgozására vállalkoznak: (i) Mi az, ami igazzá teszi az igazságokat? Avagy miféle entitások az *igazságalkotók* [truthmakers]? (ii) Mi az igazságalkotás természete? Avagy miféle természetű viszony áll fenn az igazságalkotók és az *igazsághordozók* [truthbearers] között? Miközben jómagam is keresem a megfelelő választ ezekre a kérdésekre, alapvetően megvizsgálom és kritika alá veszem az igazságalkotás általános elméletét, amelynek kidolgozása David Armstrong (2004) nevéhez fűződik. Az igazságalkotás általános elmélete a legtöbb filozófus szerint elfogadott *igazságalkotó elvet*, amely szerint

(IA) Ha egy proposíció igaz, akkor lennie *kell* egy olyan entitásnak, amelynek létezése *alapján* a proposíció igaz,

a következő két tézis alapján teszi explicitté:

(IA_{szük}) Ha egy entitás igazzá tesz egy proposíciót, akkor az entitás létezése *szükségszerűsíti* [necessitates] a kérdéses proposíció igazságát,

illetve

(IA_{max}) Minden igaz proposíciónak van (legalább) egy igazságalkotója.

Az előbbi tézis az *igazságalkotó szükségszerűsítés*, az utóbbi pedig az *igazságalkotó maximalizmus*. Vizsgáljuk meg röviden mit is állít a két tézis.

Az *igazságalkotó szükségszerűsítés* tézise szerint nincs olyan proposíció, amelynek az igazságalkotója létezik, de a proposíció mégis hamis. Egy entitás, amennyiben igazzá tesz egy proposíciót, úgy minden lehetséges világban igazzá teszi azt a proposíciót. Amiből nyilvánvalóan következik, hogy ha a proposíció igaz, akkor szükségszerű, hogy létezik az az entitás, amely igazzá teszi a proposíciót. (IA_{szük}) tehát megállapítja az igazság alkotója és az igazság hordozója között fennálló kapcsolat modális karakterét. Az igazságalkotó és az általa igazzá tett proposíció között fennálló viszony „abszolút szükségszerűsítés” (Armstrong 2004: 5). Ugyanakkor korántsem egyértelmű, hogy mit is értünk itt szükségszerűsítésen. Vegyünk egy példát: ha az igazságalkotás egy *logikai* értelemben vett szigorú *következményreláció*, akkor pusztán proposíciók között áll fenn, hiszen logikailag egy proposíció igazsága csak egy másik proposíció igazságából következhet. De az igazságalkotásra nem proposíciók közti viszonyként gondolunk, hanem a proposíció, illetve a proposíciótól függetlenül létező entitás között fennálló viszonyként, Armstrong kifejezésével élve, „*kategóriákon-átívelő*” [cross-categorical] szükségszerűsítésként.

Az *igazságalkotó maximalizmus* tézise szerint nincs olyan igaz proposíció, amelynek ne lenne igazságalkotója. Ez egy nagyon erős és nehezen tartható elköteleződést fogalmaz meg. Gondoljunk meg: talán nem találunk semmi kivétnivalót abban, amit (IA_{max}) állít, ha a partikuláris tényekkel kapcsolatos igaz proposíciókat vesszük alapul. De mi a helyzet azzal az általános igazsággal, *hogy minden holló fekete?* Vagy azzal a szükségszerű igazsággal, *hogy 2 + 2 = 4?* Mi teszi igazzá ezeket a vitathatatlanul igaz proposíciókat? Első látásra két választásunk van: vagy elismerünk létezőnek olyan általános entitasokat, illetve matematikai entitasokat, amelyek igazzá teszik a proposíciókat, ám ez a lépés egy meglehetősen kétséges ontológiai állásponhoz vezet; vagy amennyiben ez túl nagy ár, (IA_{max})-ot oly módon korlátozzuk, hogy kizárólag a kontingens igazságok rendelkeznek igazságalkotóval.

Újabb problémát jelentenek azonban az olyan *negatív* egzisztenciális igazságok, mint az, *hogy nincsenek unikornisok*, amelyekhez csak további elméleti nehézségek árán lehet bármiféle

igazságalkotót rendelni. Nem könnyű válaszolni arra a kérdésre, hogy mely entitás létezése tesz igazzá egy nem-létezőre vonatkozó proposíciót. Nem véletlen mutatkozik igény a tézis módosítására, vagyis annak a jóval szerényebb állításnak az elfogadására, miszerint nem minden igazságnak van igazságalkotója, pontosabban kifejezve: minden igaz *pozitív* kontingens proposíciónak van igazságalkotója.

Az értekezésemben amellettt érvelek, hogy az *igazságalkotó szükségyszerűsítés* és az *igazságalkotó maximalizmus* korlátozások nélküli megfogalmazását elfogadó igazságalkotás általános elmélete nem tartható elmélet. Módosítanunk kell tehát az elmélet alaptézisein. Azt gondolom, hogy az *igazságalkotó maximalizmus* csak abban az esetben elfogadható, ha a negatív egzisztenciális igazságok esetében nem tartjuk fenn az *igazságalkotó szükségyszerűsítést*. Avagy megfordítva: azt gondolom, hogy az *igazságalkotó szükségyszerűsítés* csak abban az esetben elfogadható, ha csupán a pozitív kontingens igazságok esetében tartjuk fenn az *igazságalkotó maximalizmust*. Mielőtt azonban alaposan érvelnék a téziseket érintő korlátozások bevezetése mellett, az elején felmerült két kérdésben is világosan kell látnunk a különböző álláspontok egymáshoz való viszonyát: a dolgozatomban a 2. fejezetben az igazságalkotás természetével, a 3. fejezetben az igazságalkotók természetével foglalkozom. Mielőtt azonban rátérnék ezek vizsgálatára, tisztázni kell az igazság és az igazságalkotás között fennálló fogalmi különbséget.

A dolgozatban amellettt érvelek, hogy az igazságalkotás elmélete nem azonos az igazság elméletével. Nem vitatom persze, hogy az igazságalkotás elméletek és az igazság bizonyos elméletei sok ponton érintkeznek egymással, de ez nem jelenti azt, hogy ugyanarra vállalkozik mindkét elmélet. Az igazságalkotás-elmélet igazságelméletként való azonosítását két okból is hibás lépésnek tartom. Röviden csak annyit, hogy egyrészt az *igazzá tevés* fogalma feltételezi az *igazét*, vagyis mielőtt tisztázni kívánjuk azt, hogy mit is értünk 'igazzá tevés' vagy 'igazságalkotás' alatt, már értünk valamit az 'igaz' vagy az 'igazság' alatt. Másrészt, Ian McFetridge (1990) meggyőzően tesz különbséget az igazságalkotás-elmélet és az igazság elmélete között. Arra mutat rá, hogy a két elméletnek valójában nem azonosak a motivációi: miközben az igazság elmélete arra a kérdésre akar választ adni, hogy 'miféle tulajdonsággal rendelkezik a proposíció, amikor igaz?', avagy 'mi az igazság?', az igazságalkotás elmélete azt a kérdést teszi fel, hogy 'minek alapján igaz a proposíció, amikor igaz?', avagy 'mi teszi igazzá a proposíciót?'. Eltérő kérdésekre eltérő válaszokat kell adnunk: az igazság definíciója nem helyettesíthető az igazságalkotás, illetve az igazságalkotók meghatározásával.

II.

Az igazságalkotás természete

A proposíciók igazsága, ha nem is minden esetben, a proposíciótól független világbeli entitások létezésétől *függ*. Más szóval, valamely *e* entitás létezése *megalapozza* $\langle p \rangle$ ¹ igazságát. Ez a *függés/megalapozás* egyszerűen kifejezhető a 'mert' mondatkonnektívum használatával:

(IM) $\langle p \rangle$ igaz, mert *e* létezik.

A 'mert' elsősorban egyfajta *magyarázati függés*re utal: $\langle p \rangle$ igazságát *e* létezése magyarázza. Magyarán a proposíció nem lenne *az* ami, vagyis nem lenne igaz, ha nem létezne *az* az entitás, amely igazzá teszi. A magyarázat *aszimmetrikus*: *e* létezése magyarázza azt, hogy $\langle p \rangle$ igaz, de az, hogy $\langle p \rangle$ igaz *nem* magyarázza *e* létezését. Minek köszönheti az igazságalkotó azt a sajátosságát, hogy magyarázati szempontból elsődleges a proposícióhoz képest? Van-e olyan aspektusa az

¹ A '<...>' zárójelet 'a proposíció, hogy ...' kifejezés rövidítéseként használom.

igazság alkotójának, ami a magyarázati elsődlegességét biztosítja? Egyesek szerint van ilyen aspektus, tudniillik az igazságalkotó nem csupán magyarázatilag, de *ontológiailag* is *elsődleges* ahhoz a propozícióhoz képest, amelyet igazzá tesz. Tehát egy propozíció annál fogva igaz, hogy egyrészt magyarázatilag, másrészt ontológiailag függ attól az entitástól, amely igazzá teszi.

Az igazságalkotás nem oksági reláció

A 'tevés', illetve 'alkotás' kifejezések sokakban kelthetik azt a gyanút, hogy itt valamiféle okozásról van szó. Ez azonban félrevezető. Egy előttem álló palack villányi vörösbor nem úgy teszi igazzá azt a propozíciót, *hogy ez egy palack villányi merlot*, mint ahogy a palack tartalmának elfogyasztása jó kedvre derít. Különbséget kell tehát tennünk a fizikai értelemben determináló oksági viszony és az erősebb, metafizikai vagy logikai értelemben determináló igazságalkotás között.

Ha leejteném a fent említett palack villányi vöröset, ami nagy hiba lenne, akkor bizonyos fizikai tulajdonságainak köszönhetően a palack szilánkokra törne a padlón, vagyis a palack leejtése a palack szilánkokra törését okozná. Ugyanakkor el tudjuk azt képzelni, hogy a palack, valamilyen szerencse folytán, mégsem törik össze, azaz van olyan lehetséges világ, amelyben a palack leejtése nem okozza a palack szilánkokra törését. Az igazságalkotás esetében más a helyzet. Az a propozíció, *hogy ez egy palack villányi merlot*, annál fogva igaz, hogy az előttem álló üvegben villányi vörösbor, pontosabban villányi merlot van. Amennyiben a palackban lévő villányi merlot igazzá teszi a propozíciót, úgy a villányi merlot nem oksági értelemben szükségszerűsíti a propozíciót. Azért, mert nem tudjuk elképzelni, vagy másképp kifejezve, nincs olyan lehetséges világ, amelyben fennáll annak esete, hogy a palackban villányi merlot van, miközben az a propozíció, *hogy ez egy palack villányi merlot* hamis. Tehát nagyon is plauzibilis azt feltételeznünk, hogy az igazságalkotás *nem* oksági viszony.

Az igazságalkotás nem logikai következményreláció

Vannak, akik szerint az igazságalkotó létezéséből *logikai* értelemben *következik* [entail] az igaz propozíció, vagyis az *e* entitás létezése *szükségszerűen maga után vonja* azt, hogy <p> igaz. Az igazságalkotás *következményrelációként* [entailment] való felfogását a következő definícióban összegezhethetjük:

(IA_{log}) *e* entitás igazzá teszi <p>-t, akkor és csak akkor, ha *e* létezéséből következik <p>.

(IA_{log})-al azonban van egy olyan probléma, amellyel a következményrelációként meghatározott igazságalkotásnak mindenképp szembe kell néznie: egy világban létező entitásból semmi sem következik logikai értelemben, a következményreláció kizárólag propozíciók között áll fenn! Tehát (IA_{log})-ot módosítani kell:

(IA_{log}⁺) *e* entitás igazzá teszi <p>-t, akkor és csak akkor, ha *e* létezik és <*e* létezik> *maga után vonja* <p>-t.

(IA_{log}⁺) eleget tesz annak az elvárásnak, miszerint logikai következményreláció kizárólag propozíciók között állhat fenn. Mit implikál a módosított definíció? Azt, hogy *e* nem csupán azt a propozíciót teszi igazzá, *hogy e létezik*, hanem azt is, *hogy p*. Vagyis *e* az összes olyan propozíciót is igazzá teszi, amely következik az általa igazzá tett propozícióból.

A következő problémával állunk szemben: az elmélet az igazságalkotókat nem-propozicionális világbeli entításoknak tekinti, miközben az igazságalkotás relációját propozíciók közti (logikai) viszonyok alapján értelmezi. Az elgondolás elkerülhetetlenül feszültségekhez vezet. Greg Restall (1996) elsőként mutat rá arra, hogy a propozíciók közti viszonyok nem minden esetben rendelkeznek olyan relevanciával, amely lehetővé tenné, hogy megfelelő módon adjunk számot az

igazságalkotásról. A probléma leginkább az igazságalkotók meghatározásánál ütközik ki. Valójában (IA_{log}^+) nem jelent itt semmiféle elméleti előnyt (IA_{log})-hoz képest, hiszen az előbbi egyrészt nem mond semmit arról a viszonyról, ami e létezése és $\langle e \text{ létezik} \rangle$ között áll fenn, másrészt nem vezet be semmiféle korlátozást $\langle e \text{ létezik} \rangle$ és $\langle p \rangle$ viszonyát illetően. Ezen azt értem, hogy (IA_{log}^+) szerint e -t el kell ismernünk az összes olyan propozíció igazságalkotójának, ami logikai következménye annak az igaz propozíciónak, *hogy e létezik!* Márpedig számtalan ilyen propozíció van.

Az igazságalkotás mint kategóriákon-átívelő szükségszerűsítés

Igazzá tevésről akkor is beszélhetünk, ha szó sem lehet következményreláció fennállásáról. Még ha nem is vitatnánk azt, hogy e létezéséből *következik* $\langle e \text{ létezik} \rangle$ igazsága, olyan esetekben is fennállhat a szükségszerűsítő igazságalkotás-reláció, amikor logikailag nem következik az igaz propozíció a kérdéses entitás létezéséből (Armstrong 2004a: 6). Vegyünk egy példát: tegyük fel, hogy igaz az a propozíció, *hogy egy szintiszta aranyrög van a jobb zsebemben*. Mi teszi igazzá ezt a propozíciót? Mondhatjuk-e azt, hogy a jobb zsebemben lévő 79-es atomszámú elemből álló rög? Minden további nélkül, amennyiben az igazság alkotója és az igazság hordozója között nem logikai következményreláció áll fenn. Logikai értelemben nem szükségszerűsíti a 79-es atomszámúnak levés tulajdonságával rendelkezés azt, hogy valami arany. Ahhoz, hogy logikailag következzen az előbbiből az utóbbi, egy újabb premisszát kellene bevezetnünk: jelen esetben azt, hogy a zsebemben lévő aranyrög voltaképp egy 79-es atomszámú elemből álló rög. Ez a propozíció viszont nem egy logikai következményreláció fennállásának köszönhetően igaz, hanem annak a ténynek, hogy minden olyan elem, amelynek atomszáma 79, arany. Vagyis a 79-es atomszámú elemből álló tárgyak, amennyiben léteznek, igazzá teszik azokat a propozíciókat, amelyek az arany létezésével kapcsolatosak.

Az igazságalkotás tehát két okból sem lehet logikai reláció: egyrészt logikai következményreláció fennállhat olyan propozíciók között is, amelyek esetében az igazságalkotás relációjának feltételezése tarthatatlan (gondoljunk csak arra a pohár vízre, amely aritmetikai igazságokat tesz igazzá), másrészt, az imént erre láttunk példát, az igazságalkotás olyan esetekben is fennállhat, amelyekben szó sem lehet logikai egymásra következésről. A legjobb, ha az igazságalkotásra *metafizikai* értelemben és nem logikai értelemben vett szükségszerűsítésként tekintünk.

Ugyanakkor van egy probléma, amely alapvetően aknázhatja alá azokat az elgondolásokat, amelyek az igazságalkotást valamiféle, akár metafizikai, akár logikai, szükségszerűsítésként akarják *definiálni*, avagy amelyek szerint az igazságalkotás *szükséges és elégséges feltétele* az, hogy egy entitás metafizikailag vagy logikailag szükségszerűsíti annak a propozíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy az igazságalkotásnak nem csupán szükséges, de elégséges feltétele is az, hogy az igazságalkotó entitás szükségszerűsíti az igazzá tett propozíciót, akkor el kell ismernünk, hogy *minden* olyan esetben, amelyben egy bizonyos entitás létezése szükségszerűsíti egy propozíció igazságát, ez az entitás a propozíció igazságalkotója. Ez azonban probléma.

Az igazságalkotás nem a létező és a létezőre vonatkozó igaz propozíció között fennálló szupervenienca reláció.

Bigelow (1988) és később Lewis (1999, 2003) az igazságalkotás lényegét egyszerűen a következő szlogenben foglalják össze: „az igazság a létezésen *szupervenial*.” Mit is jelent ez? Csupán annyit, hogy bármely változás a létezés tekintetében változást jelent az igazság tekintetében, avagy ha

nincs semmiféle eltérés a létezés tekintetében, akkor nincs változás az igaz proposíciók tekintetében sem. Nem lehetséges tehát, hogy ugyanazok a proposíciók továbbra is igazak legyenek, ha legalább az egyik világban létező entitásról kiderül, hogy nem létezik. Tézisszerűen:

(IA_{szup}) szükségszerűen, ha <p> igaz, akkor legalább egy olyan entitás létezik, amely nem létezne, ha <p> hamis lenne, vagy legalább egy olyan entitás nem létezik, amely létezne, ha <p> hamis lenne.

Nem csupán az igazság szupervenial a létezésen, hanem *a létezés is szupervenial az igazságon!* Az igazság létezésen való szupervenialása tehát kétirányú: ahogy valamely világ létezői meghatározzák, hogy mely proposíciók igazak a világban, éppúgy az igaz proposíciók is meghatározzák, hogy mely dolgok léteznek a világban. Lewis és Bigelow egyaránt amellet érvel, hogy két világ nem térhet el egymástól a létezés tekintetében, ha nincs eltérés azon proposíciók tekintetében, amelyek igazak a világokban. Pontosabban kifejezve, két világ akkor tér el a létezés tekintetében, vagyis akkor mások vagy másfajtaentak a benne lakó entítások, ha legalább egy proposíció, amely igaz az egyik világban, hamis a másikban. Kim megkülönböztetését alapul véve, az igazság *nem* függ a létezésről, legfeljebb világról-világra *együtt változik* a létezéssel. Ezek szerint, ha kitarunk amellet, hogy az igazságalkotás aszimmetrikus reláció, akkor se nem azonosíthatjuk, se nem magyarázhatjuk a szupervenieniciával.

Az igazságalkotás ontológiai megalapozás

Ebben a fejezetben következők mellett próbáltam érvelni: az igazságalkotás egy olyan függési reláció, amelynek fennállása akkor biztosított, ha létezik valami, amely ontológiailag megalapozza annak a proposíciónak az igazságát, amelyet igazzá tesz. Mivel a függési/megalapozási reláció minden esetben aszimmetrikus, ezért azok az elgondolások, amelyek nem biztosítják az igazságalkotás aszimmetriáját, nem adekvát módon adnak számot az igazságalkotás természetéről. Pontokba szedve:

- (1) Nem minden *szükségszerűsítés* igazságalkotás. Tehát, az igazságalkotás és a szükségszerűsítés között, legyen az akár logikai vagy metafizikai szükségszerűsítés, nem áll fenn azonosság. A szükségszerűsítés legfeljebb szükséges, de nem elégséges feltétele az igazságalkotásnak.
- (2) A *szupervenienencia* nem függési reláció, vagyis nem biztosítja az igazságalkotás aszimmetriáját. Hasonlóan a szükségszerűsítéshez, a szupervenienencia is inkább „kísérő jelensége”, mondhatni „szimptomája” az igazságalkotásnak, mint meghatározó sajátossága.
- (3) Az igazságalkotás mint *ontológiai függés*, attól függetlenül, hogy elemezhető-e vagy sem, biztosítja a megkövetelt aszimmetriát. Két bemutatásra került alternatíva közül az egyik nem adja fel azt a lehetőséget, hogy az igazságalkotás természete definiálható nem-körkörös módon az *esszenciális függés* fogalmának segítségével, miközben a másik nem tartja ezt igazán szerencsés vállalkozásnak, vagyis a legtöbb, amit elmondhatunk az igazságalkotásról az, amiből kiindultunk, hogy ontológiai függés.
- (4) Amikor azt tagadjuk, hogy az igazságalkotás azonos a szükségszerűsítéssel, akkor nem azt tagadjuk, hogy az igazságalkotó *szükségszerűsíti* az általa igazzá tett proposíciót, csupán azt tagadjuk, hogy bármi, ami szükségszerűsíti a proposíció igazságát, egyúttal a proposíció igazságalkotója is.

III.

Az igazságalkotás ontológiája

Az igazságalkotók felkutatásával egyúttal az ontológiai elköteleződéseinket is tisztázzuk: ha választ adunk arra a kérdésre, hogy *mi teszi igazzá* a proposícióinkat, akkor azzal választ adunk arra a kérdésre is, hogy *mi az, ami létezik*. Ha azt mondjuk, Quine-t parafrázálva, 'hogy létezni annyi, mint igazzá tenni', akkor ezzel meg van annak az elvi lehetősége, hogy ugyanazon ontológiai elköteleződések vállalásához jussunk, mint amire a quinei kvantifikációs elmélet alapján jutnánk. Nem alaptalan tehát az ontológiai elköteleződések tisztázásában ortodoxnak tartott quinei *kvantifikációs* elmélet alternatívájaként tekinteni az igazságalkotók felkutatását megcélzó elméletekre.

A dolgozat harmadik fejezetében a következő kérdésre keresem a választ: Mi tesz egy entitást igazságalkotóvá? Azok, akik az igazságalkotók felkutatására vállalkoznak, még ha más és más ontológiai kategóriához tartozó entitást sorolnak is az igazságalkotók közé, nagyrészt egyetértenek a következő néhány dologban.

(1) *Az igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát.* Egy entitás akkor tesz igazzá egy proposíciót, ha a létezése nem csupán szükséges, de *elégséges* is ahhoz, hogy a proposíció igaz legyen. Másképp kifejezve: igazságalkotó az az entitás, amely *ha* igazzá tesz egy proposíciót, *akkor* a létezése szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát. (Emlékezzünk: ha a kondicionálist megfordítva olvassuk, akkor minden olyan dolog igazságalkotó lehet, ami szükségszerűsíti egy proposíció igazságát, ami nem igaz.) Avagy: *az* az entitás, amely nem létezne, ha az általa igazzá tett proposíció nem lenne igaz.

(2) *A szükségszerűsítő igazságalkotó az igazság minimális igazságalkotója.* Amikor azokról az igazságalkotókról beszélünk, amelyek szükségszerűsítik egy proposíció igazságát, akkor általában nem úgy tekintünk az igazságot megalapozó entitásra, mint amelynek részei is biztosíthatják a proposíció igazságát. Magyarul: ha I teszi igazzá <p>-t, továbbá az I igazságalkotó része J entitásnak, akkor J-t nem, csak I-t tekintjük <p> igazságalkotójának. Ahogy nem gondoljuk azt például, hogy az egész világ teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy az almám piros*, hiszen ezt a proposíciót, mondjuk, *az almám pirosnak levése* körülmény teszi igazzá, éppúgy nem gondoljuk azt sem, hogy *az almám pirosnak levése* körülmény teszi igazzá azt a proposíciót, *hogy van egy almám*. Az utóbbit önmagában az almám teszi igazzá, nem az a körülmény, hogy rendelkezik a *pirosnak levés* tulajdonságával.

(3) *Az igazságalkotók ontológiailag alapvető entitások.* Amikor azt mondjuk, hogy az igazságalkotó egy olyan entitás, amelynek létezése *elégséges* a proposíció igazságához, akkor ez alatt az értjük, hogy kizárólag ennek az entitásnak a létezése, *megalapozza* a proposíció igazságát, más szóval: nincs szükség más entitásra. Éppen ezért, ha az igazságalkotó nem egy proposíció igazságát szükségszerűsítő entitás lenne, akkor valójában nem kellene törődnünk az igazságalkotók meghatározásával, mondhatnánk azt is, hogy azért igazak a proposíciók, mert a világ olyan, amilyenek a proposíciókkal leírjuk. De ezzel nem mondunk semmit. A világ az összes igazság igazságalkotója, minket viszont egy bizonyos igazság igazságalkotója érdekel, nem az összes igaz proposícióé. A legtöbb igazzá tett proposíció nem általában a világról mond valamit, hanem egy bizonyos világban létező dologról. Egy ilyen igazság igazságalkotóját, ha *nem-triviális* módon akarjuk meghatározni, akkor fel kell kutatnunk azt a világban létező dolgot, amely igazzá teszi. Ennek a világban létező dolognak olyan valaminek kell lennie, amelynek létezése *ontológiailag alapvető*. Mivel az igazságalkotók az igaz proposíciók ontológiai alapjai, ezért származtatott entitások nem lehetnek komoly jelöltek az igazságalkotók szerepére. Tegyük fel ugyanis, hogy egy igaz proposíciót ontológiailag egy származtatott entitás alapoz meg, mindaddig fel fog merülni a megalapozás kérdése, amíg el nem jutunk a láncban az ontológiailag legalapvetőbb entitásig, amelynek létezése garantálja a kérdéses proposíció igazságát.

Tehát az igazságalkotó-elméletek többsége egyetért abban, hogy az igazságalkotók a valóság *alapvető* létezőinek kategóriájába tartozó entitások. Abban viszont nincs egyetértés, hogy miféle entitások tartoznak ebbe a kategóriába. Az elméletek meglehetősen változatos képet tárnak elénk: igazságalkotók lehetnek *tények* vagy *körülmények* (Armstrong 1997, 2004a), partikuláris *dolgok* (Lewis 2003), illetve *módusok* [*modes*] vagy *trópusok* [*tropes*] (Mulligan, Simons és Smith 1984, Martin 1996, Lowe 2006). A harmadik fejezetben részletesen vizsgálom az igazságalkotók különféle változatait.

IV.

Negatív egzisztenciálisok, totalitás körülmények és az igazságalkotó elv

A negatív egzisztenciális igazságok problémája

A negyedik és utolsó fejezetben az igazságalkotás általános elmélete által elfogadott két tézis az *igazságalkotó szükségyszerűsítés* és az *igazságalkotó maximalizmus* korlátozások nélküli elfogadásának lehetőségével szemben érvelek. Vagyis azt állítom, hogy a két tézis csak bizonyos korlátozások alapján fogadható el. Az érvelésem alapja az, hogy az igaz negatív egzisztenciális proposíciók esetében nem nyújtanak megnyugtató választ azok az elméletek, amelyek az említett két tézist korlátozások nélkül fogadják el.

Miért problémásak a negatív egzisztenciálisok? Vegyük azt a proposíciót, *hogy nincsenek unikornisok*. Ennek a proposíciónak az igazságalkotója nem adható meg a fenti módon, mivel önmagában egyetlen pozitív egzisztenciális igazság sem zárja ki azt, hogy ne létezhetnének unikornisok. Vegyük azokat az egzisztenciális igazságokat, amelyek a mi aktuális világunkra vonatkoznak: ezek közé nem tartozik az a proposíció, *hogy vannak unikornisok*. A probléma az, hogy az összes aktuális világra vonatkozó proposíció igaz lehet egy olyan lehetséges világban, amelyik tartalmaz unikornisokat. Ebben a lehetséges világban igaz az, *hogy vannak unikornisok*.

Az igaz negatív egzisztenciálisok tehát egy sajátos problémát jelentenek az igazságalkotás elméletek számára. Számos filozófus gondolja úgy, hogy mindaddig, amíg nem tudunk megnyugtató módon választ adni a negatív egzisztenciálisok igazságalkotóival kapcsolatos problémákra, addig fel kell adnunk az igazságalkotó maximalizmus melletti állásfoglalást.

Az nem tűnik megnyugtató megoldásnak, ha olyan negatív entitásokat ismerünk el igazságalkotóknak, mint a *negatív tények* vagy *hiányok*. A kérdés tehát az, hogy lehetséges-e amellettsikeresen érvelni, hogy a negatív igazságokat pozitív igazságalkotók teszik igazzá. Azt gondolom, hogy amennyiben elfogadjuk azt, hogy a negatív igazságokat pozitív igazságalkotók teszik igazzá, akkor azt csak azon az áron tehetjük meg, hogy ha a negatív igazságok esetében nem tartjuk fenn az *igazságalkotó szükségyszerűsítés* téziséét. Más szóval: az igazságalkotó *nem* szükségyszerűsíti az általa igazzá tett negatív proposíció igazságát. Ez azonban az olyanoknak, mint Armstrong nem megoldás, inkább probléma, hiszen Armstrong egyszerre akarja megőrizni az *igazságalkotó szükségyszerűsítést*, illetve azt a nézetet, hogy a negatív egzisztenciális igazságoknak *pozitív* igazságalkotójuk van.

George Molnar (2000: 84-85) tovább érvel amelletts, hogy a negatív igazságok problémája nem oldható meg egyszerűen azzal, hogy elismerjük a negatív entitásokat igazságalkotóknak.

- (i) A világ mindaz, ami létezik.
- (ii) Minden, ami létezik, pozitív.
- (iii) Néhány világra vonatkozó negatív állítás igaz.
- (iv) Minden világra vonatkozó állítást valami olyan tesz igazzá, ami létezik.

Armstrong a totalitás körülményekről

Miféle pozitív entitások azok, amelyek létezése elégséges egy proposíció igazságához. Van-e olyan entitás, amely szükségszerűsíti azt az igaz proposíciót, *hogy nincsenek unikornisok*. Armstrong egy sajátos megoldással áll elő: egyrészt nem akar elköteleződni a negatív tények létezése mellett, *pace* Russell. De nem akarja ezt olyan módon tenni, ami esetleg az igazságalkotás elmélet trivializálásához vezet, *pace* Lewis. Armstrong (1997: 13. fejezet, 2004: 5. és 6. fejezet) ezt azzal éri el, hogy bevezeti a *totalitás körülményeket* [*totality states-of-affairs*].

A totalitás körülmények olyan *magasabb-rendű* [*higher-order*] körülmények, amelyek az *első-rendű* [*first-order*] vagy *alapvető* körülményeken szuperveniálnak, mégis el kell ismernünk a létezésüket. Vegyünk egy példát: azt a proposíciót, *hogy nincsenek unikornisok* nem tehetik igazzá a világban lévő pozitív körülmények, mivel minden egyes körülmény létezhet egy olyan lehetséges világban, amelyben vannak unikornisok, éppen ezért szükség van egy további körülmény elismerésére, miszerint ez az összes első-rendű körülmény. A totalitás körülmények elismerésének kétségtelen előnye az, hogy mivel ontológiailag nem több az első-rendű körülményeknél, ezért nem kell ontológiailag elköteleződnünk olyan entitások létezése mellett, amelyek nem pozitív létezők, illetve nem alapvető létezők. De valóban így van? Armstrong maga is elismeri, hogy az 'ez minden' körülmény valójában 'nincs semmi más' körülmények, amely egy negatív körülmény. Ebben a tekintetben csak annyiból van jobb helyzetben Russellnél, hogy nem minden negatív igazsághoz rendel egy negatív körülményt, hanem csupán egy negatív körülményt tekint az összes negatív egzisztenciális igazság igazságalkotójának. Ez azonban csupán szépségtapaszt.

De tekintsünk el attól, hogy egy totalitás körülmény valójában negatív körülmény. Számomra az a problémás, hogy a totalitás körülmények nem alapvető entitások, de ha nem azok, akkor mégis hogyan tehetnek valamit igazzá, még ha nem is önállóan kell őket igazságalkotóknak tekintenünk, hanem kiegészítve más alapvetőnek tekintett körülményekkel. A következő ellenérvem van tehát az armstrongi totalitás körülmények mint igazságalkotók bevezetésével szemben:

- (1) Egy negatív egzisztenciális igazság igazságalkotója nem lehet az összes létező körülmény, szükség van egy további körülmény bevezetésére: a negatív egzisztenciális igazság igazságalkotója az a totalitás körülmény, hogy ez az összes körülmény.
- (2) A bevezetett totalitás körülmény egy *magasabb-rendű* körülmény, amely az első-rendű körülményeken szuperveniál.
- (3) Igazságalkotó olyan entitás lehet, amely ontológiai értelemben jelentős.
- (4) Egy olyan entitás, amely más entitásokon szuperveniál, ontológiai értelemben nem jelentős entitás. (Armstrong kifejezésével élve „ontológiai ingyen ebéd”.)
- (5) A totalitás körülmény nem lehet igazságalkotó, mivel ontológiai értelemben nem jelentős entitás.
- (6) A negatív egzisztenciális igazságot nem a totalitás körülmény teszi igazzá.

(1) és (6) inkonzisztens egymással. Az érvet legalább két ponton lehet támadni. Azt gondolom, hogy (1) és (4) tagadhatatlan. Armstrong maga is elismeri, hogy a totalitás körülmények magasabb rendű körülmények, vagyis nem tartoznak az alapvető vagy elsőrendű körülmények közé. Továbbá azt is elismeri, hogy egy olyan entitás mellett, ami más entitáson szuperveniál, ontológiailag nem kell elköteleződnünk, tehát a magasabb-rendű körülmények létezése mellett sem.

Az igazságalkotó szükségszerűsítés és maximalizmus korlátozása és összefoglalás

Azt gondolom, hogy az igazságalkotás általános elméletében korlátozás nélkül elfogadott *igazságalkotó maximalizmus* és *igazságalkotó szükségszerűsítés* nem tartható tézisek. Továbbá azt gondolom, hogy a *nincs szükségszerűsítés maximalizmus nélkül* felfogás nem csupán problematikus, de az igazságalkotás metafizikai koncepciójának egészét veszélyezteti: le kell vonnunk a következtetést, hogy *nem minden* igazság rendelkezik *szükségszerűsítő* igazságalkotókkal. Más szóval: van olyan igaz proposíció, amely esetében nincs olyan entitás, melynek létezése *elégséges* lenne ahhoz, hogy igazzá tegye a kérdéses proposíciót.

Egyik tézis sem lesz elfogadható, ha azok tiszta verzióit veszik alapul, amelyekről azt hiszem kielégítően bebizonyosodott, hogy szorosan összefüggenek egymással, vagyis nem lehet az egyikről lemondani anélkül, hogy ne mondanánk le a másiktól. Armstrong amellet érvel, hogy bármelyiket korlátozzuk külön-külön, a konklúzió ugyanaz lesz. Ha azt mondjuk, hogy nem minden igazságnak van szükségszerűsítő igazságalkotója, akkor ezzel azt is mondom, hogy vannak igazságok, amelyek igazságalkotójának létezése nem elégséges a proposíció igazságához, vagyis vannak olyan igazságok, amelyeknek nincs igazságalkotója. Éppígy, ha azt mondom, hogy nem minden igazságalkotó szükségszerűsít, akkor vannak olyan igazságok, amelyek igazságalkotójának létezése nem elégséges a proposíció igazságához, vagyis vannak olyan igazságok, amelyeknek nincs igazságalkotója.

Azok, akik korlátozások nélkül kívánják elfogadni a két tézist, a következőképp érvelnének a negatív ezisztenciálisok igazságalkotóival felmerült probléma kapcsán: ha a negatív igazságok esetében tagadjuk az *igazságalkotó szükségszerűsítést*, akkor mondhatjuk ugyan, hogy egy igaz negatív egzisztenciálist a pozitív igazságalkotók tesznek igazzá, de mivel önmagában a pozitív igazságalkotók létezése nem elégséges a negatív egzisztenciális igazságok igazságának biztosításához, ezért azt kell mondanunk, hogy nem minden igazságnak van igazságalkotója. Ha viszont nem minden igazságnak van igazságalkotója, akkor miért van egyáltalán bármelyik igazságnak igazságalkotója.

Az utóbbi megjegyzést azonban nem találok meggyőzőnek. Miért kellene azt gondolnunk, hogy egyetlen igazságnak sincs igazságalkotója, csupán azért, mert vannak olyan igazságok, amelyek esetében kétséges az igazságukat szükségszerűsítő entitások létezése. Azt elfogadom, hogy ha minden igazságnak van igazságalkotója, akkor minden igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát, de ebből nem következik számomra az, hogy ha nem minden igazságnak van igazságalkotója, akkor egyetlen igazságalkotó sem szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát. Éppen ezért azt gondolom, hogy a legjobb, amit egyelőre tehetünk, legalábbis addig, amíg nincs megfelelő érvünk egyik vagy másik tézis tiszta változata mellett, ha elfogadjuk a tézisek módosított változatait, vagyis *nem minden, de a lehető legtöbb igazságnak van igazságalkotója*, illetve *nem mindegyik, de a lehető legtöbb igazságalkotó szükségszerűsíti az általa igazzá tett proposíció igazságát*.

Válogatott bibliográfia:

- Armstrong, David 1997: *A World of States of Affairs*, Cambridge University Press.
- Armstrong, David 2002: 'Truths and Truthmakers' in *What is Truth?* Richard Schantz (ed.), Walter de Gruyter, pp. 27-37.
- Armstrong, David 2004a: *Truth and Truthmakers*, Cambridge University Press.
- Armstrong, David 2004b: 'How Do Particulars Stand to Universals?' in D.W. Zimmerman (ed.), *Oxford Studies in Metaphysics*, vol. I, Clarendon Press, pp. 139-154.
- Beebe, Helen & Julian Dodd (eds.) 2005: *Truthmakers: The Contemporary Debate*, Oxford University Press.
- Bigelow, John 1988: *The reality of numbers: a physicalist's philosophy of mathematics*, Oxford University Press, 1988.
- Cameron, Ross 2005: 'Truthmaker Necessitarianism and Maximalism', in *Logique et Analyse*, 48, pp. 189-192.
- Cameron, Ross 2006: 'Tropes, Necessary Connections and Non-Transferability' in *Dialectica* 60, 2, pp. 99-113.
- Cameron, Ross 2008a: 'Truthmakers, Ontology and Realism' in *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 83, pp. 107-128.
- Cameron Ross 2008b: 'Truthmakers and Necessary Connections' in *Synthese*, 161, 1, pp. 27-45.
- Lewis, David 1999a: 'Truthmaking and Difference Making' in *Noûs*, 35, pp. 602-615.
- Lewis, David 1999b: *Papers in Metaphysics and Epistemology*, Cambridge University Press.
- Lewis, David 2003: 'Things qua Truthmakers', in Hallvard Lillehammer and Gonzalo Rodriguez-Pereyra (eds.), *Real Metaphysics – Essays in honour of D.H. Mellor*, Routledge Studies in twentieth-century Philosophy, Routledge, pp. 25-38.
- Lowe, Jonathan 1998: *The Possibility of Metaphysics*, Oxford University Press.
- Lowe, Jonathan 2006: *The Four-Category Ontology: A Metaphysical Foundation for Natural Science*, Oxford University Press.
- McFetridge, Ian 1990: 'Truth, correspondence, explanation and knowledge' in *Logical Necessity and Other Essays*, London: Aristotelian Society.
- Mellor, D. H. 2003: 'Real Metaphysics: Replies' in Hallvard Lillehammer and Gonzalo Rodriguez-Pereyra (eds.), *Real Metaphysics – Essays in honour of D.H. Mellor*, Routledge Studies in twentieth-century Philosophy, Routledge, pp. 212-238.
- Molnar, George 2000: 'Truthmakers for Negative Truths', in *Australasian Journal of Philosophy*, 78, 1, pp. 72-86.
- Molnar, George 2003: *Powers: a study in metaphysics*, Stephen Mumford (ed.), Oxford University Press.
- Mulligan, Kevin, Peter Simons & Barry Smith 1984: 'Truth-Makers' in *Philosophy and Phenomenological Research*, 44, pp. 287-321.
- Quine, Willard Van Orman 1948/2002: 'Arról, hogy mi van' in *A tapasztalattól a tudományig*, Osiris, pp. 115-135.
- Restall, Greg 1996: 'Truthmakers, Entailment and Necessity' in *Australasian Journal of Philosophy*, 74, pp. 331-340.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2002: *Resemblance Nominalism*, Oxford University Press.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2006a: 'Truthmakers' in *Philosophy Compass*, 1 (2), pp. 186-200.
- Rodriguez-Pereyra, Gonzalo 2006b: 'Truthmaking, Entailment and the Conjunction Thesis', in *Mind*, 115, pp. 957-982.

Az értekezés témájával kapcsolatos publikációk és konferencia előadások

Könyv:

- (szerkesztés és fordítás) *Az igazság elméletei*, Pécs, Brambauer, 2009. (megjelenés előtt).

Tanulmányok:

- "Igazságalkotás és negatív igazságok" in *Világosság*, 2009/? (megjelenés előtt).
- „Mi az igazság problémája? (bevezetés az igazságalméletekbe) in *Az igazság elméletei*, Pécs, Brambauer, 2009, (megjelenés előtt).

Konferencia előadások:

- "A propozíció egysége és a ténynek való megfelelés" *A denotálásról 100 év távlatában, Bertrand Russell filozófiája*, ELTE, 2005. szeptember 29-30.
- "Minimal Truth and Correspondence Truth", *Deflationism - Conference on Paul Horwich's Minimalist Theory of Meaning and Truth*, PTE, 2006. május 15-17.
- "Deflating the Existence of Propositions", *International Philosophy Conference on the Philosophy of Stephen Schiffer*, PTE, 2007. május 14-15.
- "Playground or Discipline: Rorty on Ontology", *Richard Rorty Philosophical Legacy*, PTE, 2008. május 13-14.
- „Vannak-e tárgyfüggetlen gondolatok?”, *Nyelv, megismerés, tudat*, ELTE, Budapest, 2008. október 2-3.